

Лідія ВІЛКА,
ВДНЗ України “Буковинський державний
медичний університет”,
Чернівці (Україна),

Lidiya VYLKA,
Higher State Educational Establishment of
Ukraine «Bukovinian State Medical
University»,
Chernivtsi (Ukraine),
vilkalida@mail.ru

**ТРУДНОЩІ АДАПТАЦІЇ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
ДО МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ**

**THE DIFFICULTY ADAPTING
OF FOREIGN STUDENTS
TO THE LINGUISTIC ENVIRONMENT
OF UKRAINE**

Ключевые слова: адаптація, білінгвізм, інноваційні технології, соціально-психологічна ситуація, інтернаціоналізація.

Вылка Л. Трудности адаптации иностранных студентов к языковой среде Украины.

В статті здійснено аналіз сучасного забезпечення соціокультурної адаптації іноземних студентів, розкрито головні труднощі в час адаптаційного процесу, встановлено три головних рівня адаптації, а також запропоновано шляхи вирішення проблем адаптації. В роботі акцентовано увагу на трьох етапах адаптації особистості в нове макро- і мікро середовище, а також на труднощах адаптаційного періоду. В статті відзначено, що в час адаптації іноземних студентів до мовного середовища України більш ефективною можна вважати таку організацію навчання, яка б забезпечувала залучення студентів до комунікативної діяльності, тому що сам процес спілкування ускладнений багатьма факторами.

У сучасних соціальних умовах студентам-іноземцям важко адаптуватися до умов навчання у вузах України. А.І.Суригін характеризує ці адаптаційні процеси як «гострі» і «складні»¹. Більше того, автор виділяє те, що навчання іноземних студентів повинно враховувати «формування системи цілей у області адаптації і розробку інструментів діагностики рівня адаптування іноземних студентів»². Слабка здатність до адаптації проявляється у тому, що, відчувши по приїзді в Україну умовно названий, «культурний шок», студент, зазвичай, виявляє малу особисту активність. Вона супроводжується слабко вираженою особистісною само реалізацією, відсутністю здатності адекватно оцінювати вид вибраної діяльності, виникненням комунікативних проблем, неадекватністю оцінки чужого для них менталітету. У стані адаптивної кризи тільки окремі студенти самостійно можуть знайти вихід із складної соціально-психологічної ситуації. На початку навчання більшість іноземних

студентів мають низький рівень інформованості про політичну, економічну і соціальну систему України; про норми, звичаї, традиції і культуру народу; про існуючу в країні систему вищої освіти. Для більшості студентів вперше виникає проблема інтернаціоналізації, необхідності комунікації з носіями різних соціальних, етнічних, національних норм і культур. Тому основне завдання на першому етапі адаптації повинно полягати в забезпеченні умов для полегшення можливих труднощів, які викликані перерахованими факторами. Це перший початковий етап входження особистості в нове макро- і мікросередовище. Другим етапом є етап соціалізації і адаптації особистості в нових макро- і мікро соціальних умовах. Іноземні студенти – це соціалізовані сформовані особистості, сформовані під дією того середовища, в якому виховувались. Вони, як правило, мають визначену життєву позицію, цільову установку, систему цінностей і ціннісні орієнтації. Крім того, кожен студент має свої

специфічні особливості: етнічні, національно-психологічні, психофізіологічні, особисті та ін. Третім етапом є етап неадекватного психічного і фізичного навантаження. Іноземний студент, включений в нове мікро- і макросередовище, відчуває природній дискомфорт, оскільки іде перебудова та зміни психофізіологічних процесів особистості. У початковий період адаптації іноземний студент знаходиться в «шоковому стані» (у етапі стресу):

- інформаційне перенавантаження на всіх рівнях; емоційне перенавантаження (нові знайомства, комунікації, мовний бар'єр та ін.);

- адаптація на побутовому рівні (самостійність у розподілі бюджету, самообслуговування, самозабезпечення та ін.) Тому завдання на цьому етапі полягає в наступному: 1. У забезпеченні студентів механізмом саморегуляції і допомоги у володінні ним; 2. У створенні комфортних умов для зняття психофізіологічних труднощів (регулярне медичне обстеження, психологічна підтримка та ін.). Вище перераховані особливості іноземного контингенту і ряд інших є джерелом тих труднощів, які іноземний студент особливо гостро відчуває в перший рік перебування у новій країні. Ці труднощі можуть бути згруповані таким чином:

- адаптаційні труднощі на різних рівнях: мовному, понятійному, морально-інформаційному, кліматичному, побутовому, комунікативному;

- психофізіологічні труднощі, пов'язані з перебудовою особистості в умовах початкової адаптації і «входження» в нове мікро- і макросередовище;
- навчально-пізнавальні труднощі, пов'язані, в першу чергу, з мовним бар'єром; подоланням різниці в системі освіти, адаптацією до нових вимог в системі контролю знань: організацією навчально-виховного процесу, який повинен будуватися на принципах саморозвитку особистості;

- комунікативні труднощі як по вертикалі (з адміністрацією навчального закладу, з викладачами), так і по горизонталі (тобто в процесі міжособистісного спілкування всередині міжнаціональної малої групи, навчального потоку, гуртожитку, на вулиці, в магазинах та ін.);

- побутові труднощі, пов'язані із відсутністю навичок самостійності, прийняття рішень і розв'язання проблем. Всі ці групи труднощів взаємопов'язані і являють собою психологічний бар'єр, подолання якого поєднано з психічними (душевними), особистісними, емоційними, інтелектуальними, фізич-

ними перенавантаженнями, що підтверджується дослідженнями. Завдання викладачів полягає в тому, щоб створити умови для успішної адаптації і адекватного функціонування особистості іноземних студентів в умовах чужомовного соціокультурного і соціопедагогічного середовища шляхом зняття труднощів при їх «входженні» в нове мікро- і макросередовище. У сучасних концепціях навчання вивчення іноземної мови розглядається як відображення культури відповідного народу, як оволодіння іншомовною культурою і як засвоєння світових духовних цінностей. Таким чином, таке навчання передбачає не тільки формування в студентів-іноземців, що вивчають українську мову, необхідних іншомовних умінь та навичок, але й ознайомлення через мову держави, в якій вони живуть і навчаються, з її культурою, традиціями, історією та сучасністю. Під час адаптації іноземних студентів до мовного середовища України найбільш дієвою та ефективною можна вважати таку організацію навчання, яка забезпечувала б залучення студентів до комунікативної діяльності, адже саме процес спілкування ускладнений багатьма чинниками. Насамперед, треба зважати на той факт, що новий матеріал має опиратися на вже вивчений, і це дещо обмежує форми роботи. Також при вивченні української мови іноземними студентами першочергову роль відіграє мотивація, тобто переконання в необхідності засвоєння лексичного потенціалу цієї мови. Мотивація навчального процесу найбільше залежить від правильної організації власне процесу, а також від якості навчальних матеріалів, майстерності викладача і багатьох інших чинників. Одним з таких чинників є білінгвізм в Україні. Хоча незаперечним фактом є те, що українська мова є єдиною державною мовою України, мовою її органів влади та усіх державних інституцій, має медіа та ін. Але, на превеликий жаль, в деяких областях України більша частина населення використовує переважно російську мову. Це активне або пасивне використання саме російської мови, зумовлене об'єктивними причинами: нашим історичним минулим, геополітичною ситуацією, розвитком національної культури, зрештою, нашою ментальністю. Адекватне ставлення до такої ситуації білінгвізму характерне для нас українців – громадян України. Але мовна ситуація в Україні дуже швидко стає очевидною для будь-якого іноземця, який одразу ж зіштовхується із проблемою двомовності у практичному повсякденному житті українців, коли він розу-

міє, що у багатьох регіонах у більшості сфер життя домінує російська мова – мова іншої сусідньої держави, яка, до того ж, не вивчається у навчальних закладах. А тому іноземець опиняється у ситуації невизначеності та двоякості. З одного боку, вивчення української мови як державної – завдання звичайне й усім добре зрозуміле. А з іншого боку, що ж робити з цією мовою і навіщо її вивчати, якщо мовне середовище навколо якое не дуже зрозуміле для іноземця – «наполовину російсько-українське». Викладання української мови ускладнюється багатьма чинниками. Це і відсутність навчально-методичної літератури, обмаль довідкових джерел, аудіо та відео засобів навчання. Але один з найвагоміших чинників – вищезгадана двомовність українців у їх щоденному житті. Тому першочерговим завданням для педагога стає мотиваційне завдання – виклик та стимулювання мотивації іноземних громадян, «тобто переконання в необхідності вивчення та засвоєння...» української мови як іноземної³. І від того, наскільки студент увійде у процес навчання, організує себе і свою навчальну діяльність, залежить кінцевий результат. Оскільки курс «Українська мова для іноземних студентів» є практичним курсом, то і мета його також практична – практичне оволодіння мовою. Вона полягає у формуванні комунікативно-професійного спілкування іноземних студентів. Тобто, комунікативний аспект є основним фактором, який формує методичний підхід викладача-мовника до викладання української мови іноземним студентам. Інакше, викладання і навчання мови має комунікативну спрямованість. У процесі формування комунікативних умінь щодо вивчення української мови іноземцями, найбільш дієвою та ефективною можна вважати таку організацію навчання, яка забезпечувала б залучення студентів до комунікативної діяльності. «Комунікативний підхід передбачає вихід у такі ділянки комунікації, де проявляються наміри та інтенції мовця, його рольові характеристики, особливі стратегії мовленнєвої поведінки. В центрі уваги опиняються питання, пов'язані з використанням мови у конкретних мовленнєвих актах, явища мовної та мовленнєвої варіантності»⁴. Розвиток комунікативних навичок у процесі вивчення української мови іноземцями ускладнений багатьма чинниками. Одним з яких є те, що новий матеріал має опиратися на вже вивчений, і це дещо обмежує форми роботи. Інший полягає у тому, що «при вивченні української мови іноземними громадянами першочергову роль

відіграє мотивація, тобто переконання в необхідності її засвоєння...»⁵. І від того, наскільки студент увійде в навчання, прийме його мету, умову і організує себе в свою навчальну діяльність, залежить кінцевий результат. У найновіших методиках рекомендується вводити нову інформацію чи нову лексику так, щоб її можна було зрозуміти з контексту. Викладач має подати її таким чином, щоб якомога менше використовувати англійську мову. Для цього повинні застосовуватись всі можливі аудіовізуальні засоби, міміка, жести, творчий потенціал. Тобто викладач має не просто подавати нову інформацію, а найтовхувати на її розуміння. Оскільки відмінності говоріння і письма вагомі, то на заняттях з української мови, мета яких розвинути комунікативні навички студентів, викладач повинен враховувати ці особливості і вчити студента висловлюватися правильно. Комунікативна мовна компетенція передбачає оволодіння правильною артикуляцією та здатністю підбирати відповідні мовні засоби, виходячи з комунікативних намірів. У цьому процесі можна розрізнити наступні основні компоненти:

- лінгвістичні (такі мовні навички, як говоріння, читання, аудіювання, письмо);
- прагматичні (підбір вербальних та невербальних засобів відповідно до конкретного мовного акту);
- соціокультурні (вивчення культури та звичаїв країни, мова якої вивчається).

Взаємодія всіх цих компонентів забезпечує здійснення вдалого комунікативного акту, тобто взаєморозуміння. Вивчення української мови іноземними студентами має за мету успішне спілкування з носіями мови, а також сприйняття українських текстів, отже користування мовою. При цьому вивчення мови завжди пов'язане з вивченням культури відповідної нації. Ми повинні виходити з того, що той, хто вивчає мову, є вмотивованим. Не дивлячись на це, викладач потребує певних стратегій для того, щоб підтримувати цю вмотивованість довгий час. Для цього рекомендуються наступні стратегії:

- ситуація на занятті повинна бути повністю використана;
- текстові матеріали повинні підбиратись таким чином, щоб вони містили цікаві теми та розмовні моделі;
- комунікативні вправи повинні проводитись регулярно, але завжди короткими фазами;

• слід особливо наголошувати на тому, що українська мова потрібна для щоденного спілкування.

З перших занять повинна практикуватись вільна комунікація, тобто вираження власних думок, пропозицій, суджень, пояснень, запитань у незапланованих ситуаціях. Викладач може починати заняття із запитання, які безпосередньо стосуються життя студентів: «Як ваші справи? Що ви робили вчора? Як ви провели вихідні? Який фільм ви переглядали вчора?» Для активізації раніше вивченої лексики та розвитку креативних здібностей на початку заняття можна проводити різноманітні вправи: асоціограми, навчальні картки, ланцюжкові ігри, маленькі кросворди, вправи, типу питання – відповідь. Подальшою формою розвитку комунікативних навичок є короткі діалоги, які базуються на мовних моделях, але містять власні судження студентів. Дуже часто ці вправи вимагають роботи у парах, під час якої студенти-іноземці спілкуються між собою українською мовою. Важливо вернути увагу на те, щоб партнери у діалогах змінювалися. Ще одним видом комунікативних вправ є рольова гра, яка використовується для відображення побутових ситуацій, наприклад, дорожня пригода, покупка, планування вільного часу тощо. До рольової гри належить також посилене використання стимуляції. Для цього студенти розподіляються на групи за інтересами та визначаються функції учасників. Спільним для цих вправ є те, що вони повинні розвивати креативні здібності студентів, активізувати їх фантазію та акторський потенціал, який прихований майже в кожній людині. Проведення занять має викликати приємні емоції, що сприяють засвоєнню матеріалу. Ефективність процесу формування комунікативних умінь також може забезпечуватись шляхом залучення студентів до діяльності, яка максимально моделює навчальний процес і створює умови для професійно орієнтованого спілкування. У вирішенні даних проблем доцільно було б запроваджувати такі елементи комунікативної діяльності, як ситуативне мовлення та комунікативні блоки. Коли мова йде про оволодіння професійною термінологією, цей процес може відбуватися на основі прикладів мовленнєвих ситуацій, діалогів та полілогів. Щодо мовленнєвої ситуації, то необхідною умовою є той факт, що вона має бути якнайповніше наближена до умов природного спілкування і стимулювати студента до мовленнєвої діяльності. Доцільним є створення комунікативних ситуацій у

формі діалогу, оскільки саме він передбачає природне та повне використання аудіо та мовленнєвих вмінь. Діалоги можуть бути різної тематики. Для прикладу: 1) розмова між лікарем і пацієнтом у лікарні; 2) розмова між аптекарем і покупцем у аптеці; 3) розмова між продавцем і покупцем у магазині; 4) розмова касира і клієнта тощо. При такій формі роботи студент-іноземець вчиться висловлювати свої думки, судження з приводу різних життєвих ситуацій, отримувати необхідну інформацію. Добре і вміло організована бесіда чи дискусія в найвищій мірі може сприяти введенню, розкриттю значення і закріпленню того чи іншого терміну. На нашу думку, за допомогою саме таких видів роботи може відбуватись найбільш активне засвоєння термінології та професійної лексики студентами медичних спеціальностей. Отже, у нашій статті ми намагались висвітлити основні проблеми адаптації студентів-іноземців до мовного середовища України та можливі шляхи їх вирішення.

REFERENCE:

- ¹ Surygin A. I. *Pedagogicheskoe proektirovanie sistemy predvuzovskoj podgotovki inostrannykh studentov*, Sankt-peterburg, 2001, p. 30.
- ² *Ibid*, p. 31.
- ³ Piren M. *Osnovi etnopsihologiyi*, Kiev, 1998, 265-270 p.
- ⁴ Galuzins'kij V. M., Yevnuh M. B. *Pedagogika: teoriya ta istoriya: Navch. posibnik*, Kiev Vischa shkola, 1995, p. 101-102.
- ⁵ 5. Volkova V. P. *Pedagogika*, Kiev, 2001, p. 26-27.

Vylka L. THE DIFFICULTY ADAPTING OF FOREIGN STUDENTS TO THE LINGUISTIC ENVIRONMENT OF UKRAINE.

This paper analyzes the contemporary problems of socio-cultural adaptation that foreign students have to face in nowadays Ukraine. The major difficulties during the adaptation process and the ways of solving the problems of adaptation are considered on three main levels. The paper focuses on the three stages of entering the new individual macro and microenvironment and the difficulties arising on each of these stages. It has been indicated in the paper that during the adaptation of foreign students to the linguistic environment of Ukraine the most effective and efficient organization there should be considered the study, which would ensure the

involvement of students in communicative activities, with consideration of factors which complicate the communication process.

The effectiveness of the process of formation of communicative skills may also be provided by engaging students in activities that stimulate the process of studying and creates conditions for professionally oriented communication. In addressing these issues it would be appropriate to introduce such elements of communication as situational broadcasting and communication blocks. When it comes to mastering professional terminology, this process can be based on examples of speech situations and dialogues as well as polylogue. As for the speech situations, a necessary condition is that it should be made in the manner close to the natural conditions of communication and encourage the student to speech activity. It is appropriate to create communicative situations in the form of a dialogue, because it provides a natural and full use of audio and speech skills. Dialogues can be dedicated to different subjects. For example: 1) conversation between doctor and patient in the hospital; 2) conversation between the pharmacist and the buyer in pharmacy; 3) conversation between the seller and the buyer in the store; 4) the cashier and the customer conversation and more. In this form the foreign students learns to express their thoughts, opinions about various life situations obtain the necessary information. Well and skillfully organized conversation or discussion may facilitate in the highest degree the introduction and practical operationalization of the new linguo-cultural knowledge and experience in the shotest terms. In our view, through the work of such technique there may achieved the most active mastering of terminology and professional vocabulary by the students of medical specialties.

Keywords: *adaptation, bilingualism, innovative technology, socio-psychological situation internationalization.*

Received 22-10-2015

Advance Acces Publischer: November 2015